

Министерство на образованието и науката на Руската федерация
Федерално държавно автономно учебно заведение за висше
образование

„Далекоизточен федерален университет“
(FEFU)

Школа по хуманитарни науки

Россия, 690091, г. Владивосток, ул. Суханова, 8. Тел. (432) 2652424 (вътр. 2413)
емейл: humanities@dvfu.ru

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на Елефтериос Сарантис

**„Либералната демокрация: глобализираща хегемонистична
траектория“,**

представен за присъждане на
образователната и научна степен „Доктор“

В съвременния свят особено остро стои въпросът за преосмисляне на либералната демокрация. Идеолозите на западно-европейската политическа система винаги са разглеждали демократичния режим като нещо, чиято ценност е очевидна и неоспорима – нещо, което не подлежи на дискусия, на което не се възразява и не търпи поражения; след въвеждането на модела „край на историята“ от Франсис Фукуяма, либералната демокрация изглежда абсолютно необорима от другите разновидности на политическите системи. Но дали наистина е така? Дали „краят на историята“, който е точката на достигане на перфектно и последователно социално развитие, наистина вече е дошъл? Тогава, какви са връзките между съвременните политически и икономически комуникации? Дали не става дума за доминиращо становище, което просто се натрапва на цялото общество?

Търсейки отговори на тези и други въпроси, Е. Сарантис анализира актуалната същност на философското разбиране на феномена на либералната демокрация. Авторът извършва анализа през призмата на глобалните проблеми на днешния свят, използвайки теорията за елитите и методологията на Антонио Грамши. Основната цел на дисертацията е намиране на отговор на въпроса: „Дали либералната демокрация не представлява една глобализираща хегемония за сметка на бедните?“

Дисертацията се състои от три глави. Основният текст се предхожда от едно интересно теоретично и методологично въведение „Теоретична основа: грамшизъм“, където авторът изяснява значението и контекста на термина „хегемония“, използван в заглавието на дисертацията. В допълнение авторът се фокусира върху подробен анализ на разликата между теорията на Карл Маркс и теорията на Антонио Грамши, като прави опит да докаже приложимостта на концепцията на Грамши при изучаване не само на обществото и икономиката след Първата световна война, но и на съвременната социална действителност.

Лесно е да забележим, че авторският стил, начинът на анализ и представяне на материала до голяма степен са продиктувани от симпатия към донякъде несправедливо забравения италиански комунист и философ Антонио Грамши. В процеса на напредване в нашия подробен анализ на главите от дисертацията, нека да не забравяме, че авторското зрително поле на историческите събития, които понастоящем определят съществуването на западната политическа система, обхваща: падането на Берлинската стена, разслояване на следвоенното общество на елити и бедни и като последица от това – икономическа несправедливост на съвременния свят.

Глава първа „Хегемонистичната роля на либералната демокрация“ е посветена на анализ на историческите и философски предпоставки за появата на съвременната либерална демокрация. Авторът прави критичен обзор на

древногръцката демокрация и идеалите на съвременната либерална демокрация (например системата на ООН). Авторът твърди, че политическата структура на едно общество и системата му от политически ценности са в основата на неговото функциониране, дори в икономическата сфера. Което означава, че икономиката е вторична по отношение на политиката. Като допълнение, в заключителната част на главата, в последния параграф, след една крайно критична оценка на съвременната либерална демокрация, авторът предлага свой собствен „пети път“ за развитие на демокрацията, който е синтез от подходите на Аджемоглу, Робинсън, Бауман и Крауч.

Авторът счита, че Глава втора съдържа основния научен принос на дисертацията. В главата „Радикалната демокрация и отменяемостта на гласуване“ авторът разглежда Хегеловата идея за „край на историята“ и извършва критичен анализ на работите на Франсис Фукуяма, Херберт Маркузе и Шантал Муф за Грамши, като отново изследва понятието хегемония и въвежда нови категории като „радикална демокрация“ и „позиционна война“, при което важна роля се отрежда на културното (главно медийно) превъзходство на едната позиция спрямо другата. „Позиционната война“ е в състояние не само да породи конфликт между елитите и непривилегированите класи, както това би изглеждало на мнозина, вдъхновени от класическата марксистка теория, но също така и мирно да разреши този конфликт. В много отношения хегемонията е една изкуствена конструкция, не е естествен феномен на обществото и следователно се нуждае от интелектуално и философско оправдание или критика.

Глава трета от дисертационния труд „Екзистенциалното значение на пряката демокрация“ според самия автор следва да се разглежда като допълнение и разширение на втората глава. Трябва да отбележа обаче, че по мое мнение тя представлява най-философската и интересна част на изследването. В тази глава авторът се фокусира върху философските и

антропологични аспекти на предмета на изследване. Авторът анализира такива теми като изследване на личността, страх от смъртта, отчуждението. Като обръща внимание на фундаменталните проблеми на човешкото съществуване, авторът получава възможността да представи бъдещата демокрация по нов, „истински“ (според неговото мнение) начин, различен от траекторията на консуматорското общество. Екзистенциалният анализ на човешкото съществуване служи за обосноваване на новата система за демократично гласуване, която се предлага от автора – демокрация с опция за отзоваване. Според Е. Сарантис тя е исторически свързана с гръцката атинска демокрация, която е дала възможност за разрешаване на множество проблеми чрез въвличане на максимален брой хора без избрани представители. Най-интересното от философска гледна точка е, че всичките екзистенциални проблеми и противоречия, върху които се спира авторът в тази глава, могат да бъдат снети (“Aufheben”).

Сред положителните черти на дисертацията бих отбелязал философската смелост на автора да формулира важните философски и политически задачи, стоящи пред съвременното общество, наличието на ясни въведения и заключения към всяка от главите на дисертацията, както и богатият и разнообразен социално-философски материал, използван в изследването. Забележителен е стилът на автора с неговата логика и последователност.

Трябва да отбележа и друго достоинство на дисертацията, авторът съзнателно и между редовете ясно развива едно предложение за преосмисляне на идеята за справедливост, която да отчита текущото политическо и икономическо състояние. Стремещт на Сарантис към критичен анализ на ролята на елитите в политическия живот ни кара още веднъж да се замислим върху сериозността на този проблем и да очакваме последващо разработване на темата в бъдещи работи на автора. В това

отношение дисертацията поставя основата за по-нататъшни изследвания в полето на социалната философия.

Все пак е необходимо да се спра и върху слабите страни на изследването, които идват като продължение на неговите силни страни. Например, като избира за методологична основа на дисертацията си работите на определен кръг философи, авторът изключва от обзора си идеолозите на класическия анализ на феномена на либералната демокрация. Според мен, има основателни причини в анализа на дисертацията да се включат работите на И. Валерщайн, М. Фридман, Ф. Хайек, Р. Дворкин, И. Бърлин и други.

Като се спирам върху слабостите на изследването, бих искал да отправя една забележка към автора. Дисертацията съдържа един явен политически ангажимент, което винаги прави автора много уязвим, както това ясно личи от историята на философията. Така, прочутият единадесети тезис на Маркс за Фойербах, където се твърди, че философите само по различен начин обясняват света, но цялата работа се заключава в това той да бъде променен, може да бъде заимстван от различни политически сили. Затова, практическата значимост на всяко едно изследване се изразява не само в неговата ценност за нашето общество, но възлага много сериозна отговорност върху автора по отношение на направените от него заключения. В края на краищата, като логическа последица от политическите заключения, се предполага тяхната реализация, тяхното приложение в практиката.

Третата критична забележка е спрямо методологичното въведение към дисертацията. Разбира се, то може да се разглежда като силна част на изследването, но след като идеите на Грамши пронизват цялата дисертация, анализът на други различни методологични подходи, както и на авторския подход, можеха да бъдат представени в отделна глава от дисертацията, което би спомогнало за по-задълбочено представяне на авторската позиция.

И в заключение, един критичен коментар по отношение на структурата на работата. Текстът изобилства с препратки към историята на философията. От една страна по този начин се подсилват и доказват всички твърдения на автора. Но от друга страна, такова свободно жонглиране с материали от историята на философията позволява доказване на почти всякакво становище. Изглежда, като че ли по-смислено би било обособяването на този материал в отделна глава, отколкото разпиляването на анализа на атинската демокрация, концепцията на А. Грамши, проблемите на екзистенциализма в различни глави.

Независимо от това, споделените по-горе критични забележки не намаляват високата оценка на научната работата, която изцяло отговаря на критериите за докторска дисертация. Приносът на автора към изследването по този въпрос е достатъчно значителен за придобиване на образователната и научна степен „доктор по философия“.

14.04.2017

РЕЦЕНЗЕНТ:

проф. д.ф.н. Феликс Е. Ажимов
Директор на „Школа по хуманитарни
науки“, Далектоизточен федерален
университет